

บทที่ 2
โครงสร้างการตลาดข้าว

2.1 อุปทาน

2.1.2 อุปทานข้าวของโลก

ในปีการเพาะปลูก 2545/46 ทั่วโลกผลิตข้าวได้ประมาณ 568 ล้านตันข้าวเปลือก พื้นที่เพาะปลูกประมาณ 144.8 ล้านเฮกตาร์ มีผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 3.92 ล้านตันต่อเฮกตาร์(ตาราง2.1) ข้าวที่ผลิตได้ทั้งหมดใช้เป็นอาหารของมนุษย์ ผลผลิตข้าวมีแนวโน้มลดลงนับตั้งแต่ปีการเพาะปลูก 2543/44 เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากปรากฏการณ์เอลนีโญ การลดพื้นที่เพาะปลูกและราคาข้าวตกต่ำ (www.foodmarketexchange.com,2546)

ตาราง 2.1 พื้นที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต การค้า การบริโภคและสต็อกข้าวของโลก ปีการเพาะปลูก 2536/37 – 2545/46

ปี	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ล้าน เฮกตาร์)	ผลผลิต (ล้าน ตัน)	ผลผลิต		การค้า ข้าวสาร ของโลก (ล้าน ตัน)	การ บริโภค ข้าวสาร (ล้าน ตัน)	สต็อก ข้าวสาร (ล้านตัน)
			ข้าวเปลือก (ล้านตัน)	ข้าวสาร (ล้าน ตัน)			
2536 /37	145.2	3.62	526.2	354.9	16.5	385.5	121.3
2537 /38	147.4	3.66	538.7	363.6	20.7	365.5	119.8
2538 /39	148.0	3.72	550.5	370.9	19.7	371.4	119.3
2539 /40	149.8	3.76	563.7	380.4	18.9	378.7	121.0

ที่มา : USDA, 2546 อ้างโดย www.foodmarketexchange.com

ตาราง 2.1 (ต่อ)

ปี	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ล้านเฮกตาร์)	ผลผลิต (ล้านตัน)	ผลผลิต		การค้าข้าวสารของโลก (ล้านตัน)	การบริโภคข้าวสาร (ล้านตัน)	สต็อกข้าวสาร (ล้านตัน)
			ข้าวเปลือก (ล้านตัน)	ข้าวสาร (ล้านตัน)			
2540 /41	151.1	3.80	574.2	386.8	27.6	379.4	128.3
2541 /42	152.5	3.84	586.1	394.4	24.9	387.3	135.4
2542 /43	155.1	3.92	607.9	408.7	22.8	398.6	145.5
2543 /44	151.5	3.91	592.0	397.9	24.4	396.7	146.7
2544 /45	151.2	3.92	592.8	398.4	27.8	411.1	134.0
2545 /46	144.8	3.92	568.1	381.7	26.7	408.2	107..5

ที่มา : USDA, 2546 อ้าง โดย www.foodmarketexchange.com

แหล่งผลิตข้าวที่สำคัญส่วนใหญ่อยู่ที่ทวีปเอเชีย ซึ่งประเทศในเอเชียสามารถผลิตข้าวได้ร้อยละ 90 ของปริมาณผลผลิตข้าวของโลก ประเทศที่เป็นผู้ผลิตรายสำคัญคือ จีน อินเดีย และอินโดนีเซีย (ตาราง 2.2) โดยในปีการเพาะปลูก 2545/46 มีผลผลิต 123.20 , 80.00 และ 32.50 ล้านตันข้าวเปลือก ปริมาณผลผลิตทั้ง 3 ประเทศ รวมกันสูงถึง 61.25 ของปริมาณการผลิตข้าวของโลก ส่วนประเทศไทยสามารถผลิตข้าวได้เป็นอันดับที่ 6 ของโลก รองจากประเทศจีน อินเดีย อินโดนีเซีย บังกลาเทศ และเวียดนาม

ตาราง 2.2 ผลผลิตข้าวสารของโลกปีการเพาะปลูก 2542/43 - 2545/46

หน่วย : พันเมตริกตัน

ประเทศ	ปีการเพาะปลูก			
	2542/43	2543/44	2544/45	2545/46
จีน	138,936	131,536	124,320	123,200
อินเดีย	89,700	84,871	91,600	80,000
บังกลาเทศ	23,066	25,086	25,500	26,000
เวียดนาม	20,926	20,473	20,670	20,500
ไทย	16,500	16,901	16,500	16,500
พม่า	9,860	10,771	10,440	10,400
ฟิลิปปินส์	7,772	8,135	8,450	8,300
ญี่ปุ่น	8,350	8,636	8,242	8,200
บราซิล	7,768	7,026	7,480	7,600
สหรัฐอเมริกา	6,502	5,941	6,764	6,457
เกาหลีใต้	5,263	5,291	5,515	5,300
อียิปต์	3,787	3,965	3,575	3,800
ปากีสถาน	5,156	4,700	3,740	3,500
EU	1,751	1,567	1,620	1,792
ไต้หวัน	1,349	1,342	1,245	1,197
ออสเตรเลีย	787	1,259	930	965
อื่นๆ	28,282	27,270	27,575	28,156
รวม	409,200	397,354	396,588	384,407

ที่มา : USDA, Foreign Agriculture Service (FAS), Aug 2002

อ้างโดย www.foodmarketexchange.com

2.1.2 อุปทานภายในประเทศ

โดยทั่วไปแล้วประเทศไทยสามารถผลิตข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง โดยแบ่งเป็นข้าวนาปี (ระยะเวลาปลูก เดือนเมษายน - กันยายน) และข้าวนาปรัง (ระยะเวลาปลูก เดือนพฤศจิกายน - มิถุนายน) ทั้งนี้จำนวนครั้งการผลิตขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและดินในแต่ละพื้นที่ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยมีการเพาะปลูกข้าวเฉลี่ยประมาณปีละ 60-64 ล้านไร่ โดยมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากการแปรสภาพเป็นที่จัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม ผลผลิตเฉลี่ยในแต่ละปีจะมีประมาณ 20 - 22 ล้านตันข้าวเปลือก การผลิตข้าวในประเทศไทยจะแบ่งออกเป็นข้าวเปลือกข้าวเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 70 ของการผลิตทั้งหมด และข้าวเปลือกเหนียวประมาณร้อยละ 30 โดยแหล่งผลิตจะอยู่ทุกจังหวัดของประเทศ (อรรถรัตน์ , 2545)

ในช่วงปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี 2540/41 - 2544/45 ข้าวมีพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นจาก 64.189 ล้านไร่ เป็น 66.272 ล้านไร่ โดยมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 0.83 ซึ่งค่อนข้างคงที่ ส่วนผลผลิตและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 23.580 ล้านตันข้าวเปลือก และ 381 กิโลกรัมต่อไร่ในปี 2540/41 เป็น 26.514 ล้านตันข้าวเปลือก และ 419 กิโลกรัมต่อไร่ในปี 2544/45 หรือเพิ่มอัตราเฉลี่ยร้อยละ 3.55 และ 1.70 ตามลำดับ เนื่องมาจากเกษตรกรปรับปรุงประสิทธิภาพและใช้เมล็ดพันธุ์ดีมากขึ้น (ตาราง 2.3) ซึ่งข้าวที่ผลิตในประเทศไทยจะนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้ (ภาพ 2)

1. เพื่อการบริโภคภายในประเทศ	ร้อยละ 42.67
2. ส่งเป็นสินค้าออก	ร้อยละ 41.66
3. แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ข้าว	ร้อยละ 8.76
4. ทำพันธุ์	ร้อยละ 4.23
5. สัตว์	ร้อยละ 2.65

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

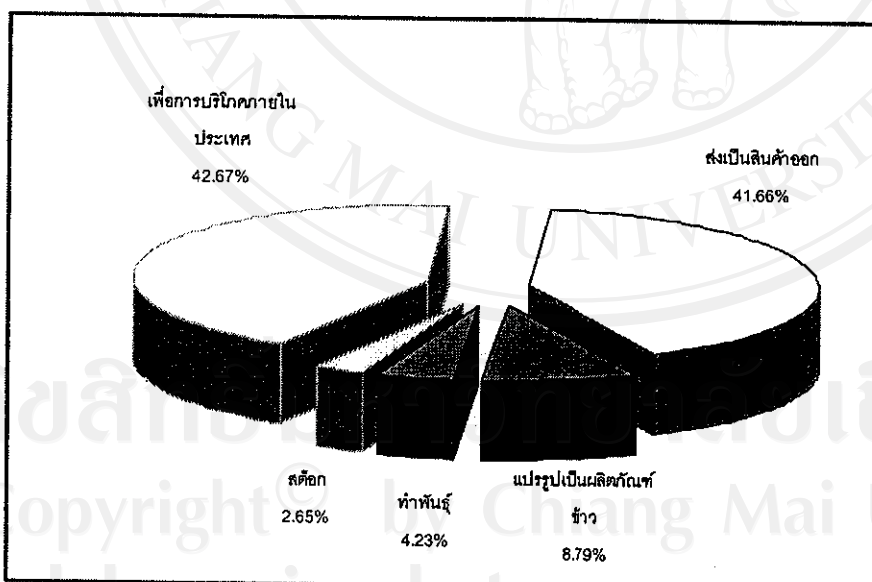
Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ตาราง 2.3 เนื้อที่เพาะปลูก ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ ขั้วนารวม (นาปีและนาปรัง) ปีเพาะปลูก 2540/41 – 2544/45

ปี	พื้นที่ เพาะปลูก (ล้านไร่)	ร้อยละ การ เปลี่ยนแปลง	ผลผลิต (1000ตัน)	ร้อยละ การ เปลี่ยนแปลง	เนื้อที่เก็บ เกี่ยว (1000ไร่)	ผลผลิต ต่อไร่	ร้อยละ การ เปลี่ยนแปลง
2540 /41	641,89	0.72	23,580	5.59	61,955	381	-1.31
2541 /42	62,689	-2.32	22,999	-2.46	59,447	387	1.57
2542/43	64,443	2.80	24,172	5.10	62,312	388	0.25
2543/44	66,492	3.18	25,844	6.92	61,280	420	8.25
2544/45	66,272	-0.23	26,514	2.59	63,283	419	-0.24

ที่มา : ศูนย์เศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2545

ที่มา : ศูนย์เศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2545

ภาพ 2.1 ลัดส่วนการใช้ประโยชน์ข้าวในประเทศไทย

2.2 อุปสงค์

2.2.1 ความต้องการบริโภคข้าวของโลก

ความต้องการบริโภคข้าวของโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ผลผลิตข้าวส่วนใหญ่จากแหล่งผลิตที่สำคัญของโลก เช่น ประเทศจีน อินเดีย และอินโดนีเซีย ส่วนใหญ่จะนำมาใช้เพื่อการบริโภคภายในประเทศ เนื่องจากมีจำนวนประชากรมาก ส่วนที่เหลือจึงทำการส่งออก หรือหากบางปีผลผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในประเทศจึงต้องมีการนำเข้าจากประเทศผู้ผลิตรายอื่นของโลก

ในปีการเพาะปลูก 2545/46 มีความต้องการบริโภคข้าวทั้งหมด 408.2 ล้านตันข้าวสาร ลดลงจากเดิมมีปริมาณความต้องการบริโภคข้าวประมาณ 411.1 ล้านตันข้าวสารในปีการเพาะปลูก 2544/45 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงฤดูการผลิตปี 2544/45 และ 2545/46 ผลผลิตข้าวมีปริมาณต่ำกว่าปริมาณความต้องการบริโภคส่งผลทำให้สต็อกข้าวสะสมของโลกคงเหลือปลายปีลดลงเป็นลำดับจากประมาณ 146.7 ล้านตันข้าวเปลือกในปีการเพาะปลูก 2543/44 เหลือเพียง 107.5 ล้านตันข้าวเปลือกในปี 2545/46 (ตาราง 2.4)

สำหรับประเทศที่มีความต้องการบริโภคข้าวมากที่สุด คือ ประเทศจีน เนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงประเทศอื่นๆ ในโลกก็มีความต้องการบริโภคข้าวเพิ่มขึ้นเช่นกัน สำหรับประเทศไทยในปีการเพาะปลูก 2545/46 มีความต้องการบริโภคข้าวทั้งหมด 9.6 ล้านตันข้าวสาร (ตาราง 2.4) ซึ่งเป็นอันดับที่ 6 ของความต้องการบริโภคข้าวของโลก

ตาราง 2.4 ความต้องการบริโภคข้าวของโลก ปีการเพาะปลูก 2542/43 – 2545/46

หน่วย : ล้านตัน

ประเทศ	ปีการเพาะปลูก			
	2542/43	2543/44	2544/45	2545/46
จีน	133,763	134,356	134,595	134,800
อินเดีย	82,670	75,851	82,251	84,000
อินโดนีเซีย	35,400	35,877	36,358	36,790
บังกลาเทศ	23,766	25,790	26,250	26,250
เวียดนาม	16,771	17,275	17,400	17,700
ไทย	9,300	9,400	9,500	9,600
พม่า	9,330	9,350	9,400	9,457
ฟิลิปปินส์	8,400	8,750	8,900	9,105
ญี่ปุ่น	9,450	9,000	9,000	9,000
บราซิล	7,956	7,956	7,958	8,000
เกาหลีใต้	4,986	5,000	5,100	5,100
สหรัฐอเมริกา	3,846	3,676	3,889	3,969
อียิปต์	2,856	3,015	3,150	3,275
อิหร่าน	3,019	3,050	3,075	3,100
EU	2,190	2,207	2,215	2,190
เกาหลีเหนือ	2,000	1,837	1,500	1,950
ไต้หวัน	1,315	1,265	1,150	1,150
แอฟริกาใต้	531	525	550	600
อื่นๆ	40,788	42,168	41,696	42,607
รวม	398,337	396,348	403,937	408,661

ที่มา : USDA, Foreign Agriculture Service (FAS) ,Aug 2002

อ้าง โดย www.foodmarketexchange.com

2.2.2 ความต้องการบริโภคข้าวภายในประเทศ

ปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปีนั้นจะได้จากผลผลิตข้าวจากการเพาะปลูกในปีการเพาะปลูก รวมกับข้าวส่วนที่เหลือจากปลายปีก่อนหน้า และจะถูกนำไปใช้ใน 3 ลักษณะด้วยกันคือ การใช้บริโภคภายในประเทศ ส่งออก และเหลือเป็นข้าวส่วนที่เหลือปลายปี (Ending Stock) การใช้ในประเทศคิดเป็นร้อยละ 57.62 ของผลผลิตทั้งหมด ในจำนวนนั้นเป็นการใช้เพื่อการบริโภคเป็นอาหารโดยตรงร้อยละ 75 ส่วนที่เหลือใช้เป็นอาหารสัตว์ เมล็ดพันธุ์ และใช้ในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น แป้ง เส้นหมี่ เส้นก๋วยเตี๋ยว และขนมต่างๆ เป็นต้น สัดส่วนในการใช้ข้าวบริโภคเป็นอาหารสูง เนื่องจากข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย แต่ในปัจจุบันสัดส่วนการบริโภคข้าวของคนไทยลดลงเป็นลำดับ ปริมาณการบริโภคข้าวเฉลี่ย 109 กิโลกรัมต่อคน หรือประมาณ 165 กิโลกรัมข้าวเปลือกต่อคนในปีการเพาะปลูก 2543/44 จาก 195.2 กิโลกรัมข้าวเปลือกต่อคนในปีการเพาะปลูก 2537/38 ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงรสนิยมการบริโภค โดยเฉพาะคนเมืองที่เคยบริโภคข้าวเป็นอาหาร โดยได้ตรงเปลี่ยนมานิยมการบริโภคผลิตภัณฑ์ต่อเนื่องข้าวเพิ่มขึ้น ได้แก่ เส้นก๋วยเตี๋ยว และอาหารจากแป้งข้าวต่างๆ เป็นต้น แต่ปริมาณการใช้ข้าวในประเทศยังคงเพิ่มขึ้นทุกปีตามอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางด้านการผลิตปศุสัตว์และสัตว์ปีก รวมทั้งการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้ข้าวเป็นวัตถุดิบ ที่มีเป้าหมายเพื่อการส่งออกสูงขึ้นในปีการเพาะปลูก 2543/44 มีปริมาณการใช้ข้าว 13.287 ล้านตัน มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.97 ต่อปี (ตาราง 2.5)

ตาราง 2.5 บัญชีสมดุลข้าวไทย ปีการค้า (พฤศจิกายน - ตุลาคม) ปี 2541/42 – 2543/44.

หน่วย : ล้านตัน

รายการ	ปี2541/42	ปี2542/43	ปี2543/44
อุปทาน	25.532	26.261	26.727
ผลผลิต	22.999	24.211	23.995
ข้าวนาปี	18.663	18.978	19.042
ข้าวนาปรัง	4.336	5.233	4.953
สต็อกต้นปี	2.533	2.050	2.732
อุปสงค์	13.389	13.694	13.827
ใช้บริโภค	10.300	10.313	10.390
ใช้ทำพันธุ์	0.900	1.023	1.051
ใช้ในกิจการอื่นๆ	2.189	2.358	2.386
ข้าวคงเหลือเพื่อส่งออกและเก็บเป็นสต็อก	12.143	12.567	12.900
ส่งออก (พย. – ตค.)	10.093	9.835	10.400
(คิดเป็นข้าวสาร)	(6.661)	(6.491)	(6.864)
มูลค่า (ล้านบาท)	72,679	67,914	
สต็อกปลายปี	2.050	2.732	2.500

ที่มา : สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : อัตราการบริโภค 165 กิโลกรัมต่อคน (ข้าวเปลือก) หรือ 109 กิโลกรัม/คน (ข้าวสาร) ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

2.3 การส่งออก

ผลิตภัณฑ์ข้าวไทยสามารถส่งออกไปยังตลาดโลกได้เพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี 2541 หลังจากที่ส่งออกได้ลดลงมากในปี 2540 โดยในปี 2543 การส่งออกได้เพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและมูลค่า ซึ่งมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.24 และ 7.81 ตามลำดับ

ในครั้งแรกของปี 2544 การส่งออกได้ขยายตัวลดลงทั้งปริมาณและมูลค่า ซึ่งมีอัตราการขยายตัวลดลงร้อยละ 7.62 และ 4.46 ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะตลาดสำคัญของไทย เช่น ญี่ปุ่น

สหรัฐอเมริกา และตลาดอาเซียน มีความต้องการลดลง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ชะลอตัว (กลุ่มงานบริการส่งออก สำนักบริการส่งออก , 2545) โดยตลอดปี 2544 ประเทศไทยส่งออกข้าว เป็นปริมาณ 7,563,602 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า 70,095.16 ล้านบาท ปริมาณการส่งออกเพิ่มขึ้นจาก ปี 2543 ร้อยละ 23.16 (ตาราง 2.6)

สำหรับการส่งออกข้าวตั้งแต่เดือนมกราคม – กรกฎาคม 2545 ส่งออกแล้วประมาณ 2.55 ล้านตัน มูลค่าประมาณ 35,221.53 ล้านบาท หรือ 818.55 ล้านเหรียญสหรัฐฯ เมื่อเทียบกับช่วงเวลา เดียวกันของปี 2544 ส่งออกประมาณ 2.21 ล้านตัน มูลค่าประมาณ 34,730.55 ล้านบาทหรือ 789.22 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ปริมาณการส่งออกเพิ่มขึ้นจากปีก่อนในรูปของเงินบาทร้อยละ 1.13 และในรูป ของเงินเหรียญสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.71 (กลุ่มงานบริการส่งออก สำนักบริการส่งออก , 2545)

ตาราง 2.6 ปริมาณและมูลค่าส่งออกข้าวตั้งแต่ปี 2540 – 2545

ปี	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
2540	5,567,360	65,088.05
2541	6,540,235	86,805.34
2542	6,838,793	73,810.42
2543	6,141,341	65,516.28
2544	7,563,602	67,960.83
2545	2,550,000	35,331.53

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สำนักบริการส่งออก

หมายเหตุ : ปริมาณและมูลค่าข้าวปี 2545 ตั้งแต่เดือน มกราคม – กุมภาพันธ์

ในปี 2543 ตลาดหลักในการส่งออกข้าวของของ ไทย คือ ทวีปแอฟริกา ซึ่งในปี 2542 ตลาด ส่งออกหลักของไทย คือ ทวีปเอเชีย ประเทศไทยมีปริมาณการส่งออกข้าวไปยังทวีปแอฟริกา ประมาณร้อยละ 38.7 ของปริมาณข้าวส่งออกทั้งหมด โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2542 ซึ่งมีปริมาณส่งออก ประมาณร้อยละ 32.5 ส่วนในแถบเอเชียลดลงจากร้อยละ 37.3 ในปี 2542 เป็นร้อยละ 29.5 ในปี 2543 (ตาราง 2.7)

ตาราง 2.7 การส่งออกข้าวไทยแยกรายทวีปปี 2541 – 2545

หน่วย : ล้านตัน

ทวีป / ปี	2541	2542	2543	2544	มกราคม - เมษายน	
					2544	2545
แอฟริกา	1,468,189	2,185,202	2,558,818	3,558,058	804,987	1,002,249
เอเชีย	3,199,656	2,503,699	1,949,741	2,036,074	511,758	727,979
ตะวันออกกลาง	797,101	1,376,596	1,389,625	1,080,860	299,751	294,605
ยุโรป	274,273	246,388	325,597	410,207	162,239	110,121
อเมริกา	578,473	318,095	299,105	383,238	122,567	111,712
โอเชียเนีย	91,162	84,039	76,507	76,932	25,723	22,113
รวม	640,8854	6,714,109	6,899,423	7,545,368	1,927,026	2,268,778
มูลค่า (ล้านบาท)	85,396	72,325	68,102	69,261	18,581	19,412

ที่มา : กรมการค้าต่างประเทศ และ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

เมื่อพิจารณาการส่งออกข้าวแยกประเภท พบว่า ข้าวที่มีการส่งออกสูงสุดคือ ข้าวสารชนิด 100% (White non – glutinous Rice 100%) ซึ่งมีปริมาณการส่งออกทั้งหมด 2,402,457.53 ตัน คิดเป็นมูลค่า 28,357.63 ล้านบาท ตามมาด้วยข้าวเหนียว (Parboiled Rice) ซึ่งมีปริมาณการส่งออกทั้งหมด 232,344.30 ตัน คิดเป็นมูลค่า 18,827 ล้านบาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้าวคุณภาพดีของไทยมีแนวโน้มการส่งออกดี ขณะที่ข้าวคุณภาพต่ำมีปริมาณการส่งออกลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการแข่งขันของประเทศคู่แข่งด้านการส่งออกข้าวได้แก่ อินเดีย ซึ่งมีราคาข้าวต่ำกว่าในข้าวคุณภาพเดียวกัน อย่างไรก็ตามข้าวสารชนิด 5% (White non – glutinous Rice 5%) ก็มีปริมาณการส่งออกที่ค่อนข้างคงที่ ซึ่งปริมาณการส่งออกในปี 2544 คือ 523,313 ตัน ในขณะที่ข้าวสารชนิด 25% (White non – glutinous Rice 25%) มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจาก 681,351 ตัน ในปี 2542 เป็น 81,014 ตัน 382,791 ตัน ในปี 2543 และ 2544 ตามลำดับ (ตาราง 2.8)

ตาราง 2.8 การส่งออกข้าวของประเทศไทยแยกรายประเภทตั้งแต่ปี 2541 – 2544

ประเภท	ปริมาณ (ตัน)			มูลค่า (ล้านบาท)		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001
ข้าวขาว100%	2,477,871.17	2,340,634.87	2,402,457.53	3,341.05	3,954.95	28,357.63
ข้าวขาว5 %	545,570.46	647,063.84	23,312.95	4,921.40	4,980.40	982.29
ข้าวขาว10%	353,979.16	245,619.50	8,191.46	3,554.19	2,082.90	722.58
ข้าวขาว15%	109,025.09	160,726.13	65,211.49	944.90	1,133.91	601.63
ข้าวขาว20%	5,000.00	3,462.75	3,000.00	41.48	25.90	19.86
ข้าวขาว25%	681,353.90	31,014.07	82,790.84	421.04	562.08	423.04
ข้าวขาว35%	317.00	534.78	2,740.73	2.50	3.31	16.41
ข้าวขาว45%	41.50	46.05	687.98	0.42	0.29	4.13
ข้าวหนึ่ง	1,334,282.26	1,647,906.82	1,323,448.30	13,410.55	4,457.00	8,827.00
รำข้าว	9,714.48	2,152.35	2,634.25	88.00	19.34	34.82
รวม	5,517,155.02	5,129,161.16	5,104,475.53	1,725.53	57,220.08	56,989.39

ที่มา : [www. foodmarketexchange.com](http://www.foodmarketexchange.com) ,2546

2.4 การตลาดข้าวภายในประเทศไทย

โครงสร้างการตลาดข้าวภายในประเทศประกอบด้วยตลาด 2 ระดับใหญ่ๆ คือ

1. ตลาดข้าวระดับท้องถิ่น เป็นตลาดที่ซื้อขายข้าวระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกับพ่อค้า ซึ่งทำการรวบรวมข้าวในท้องถิ่น โรงสี หรือระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นด้วยกันเอง ตลาดระดับนี้มีตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ ข้าวที่พ่อค้าท้องถิ่นเก็บรวบรวมไว้อาจจำหน่ายต่อไปในรูปแบบเปลือกให้แก่โรงสี หรืออาจนำไปแปรรูปเป็นข้าวสาร แล้วจำหน่ายไปยังภูมิภาค

2. ตลาดระดับภูมิภาคและปลายทาง เป็นตลาดที่รวบรวมข้าวสารในจังหวัดต่างๆ เพื่อส่งไปยังตลาดปลายทางที่กรุงเทพฯ หรือจากตลาดกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดอื่นๆ (ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย , 2542)

ผู้ทำหน้าที่การตลาดในตลาดค้าข้าวที่สำคัญมีดังนี้

1. พ่อค้ารวบรวมข้าวท้องถิ่น

พ่อค้าคนกลางประเภทนี้จะออกไปซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรซึ่งอยู่กระจัดกระจายตามแหล่งผลิตในท้องถิ่นต่างๆเพื่อทำการส่งมอบให้โรงสี ซึ่งอาจแบ่งพ่อค้าคนกลางประเภทนี้ออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. พ่อค้าข้าวเปลือกในหมู่บ้าน พ่อค้าข้าวเปลือกประเภทนี้อาจเป็นพ่อค้ารายย่อยในหมู่บ้านที่มีเงินทุนหรือเกษตรกรฐานะดี และอาศัยรถบรรทุกของตนเองออกมารับซื้อข้าวเปลือกในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่นใกล้เคียง(ในลักษณะพ่อค้าเร่) เพื่อนำต่อไปขายให้โรงสีโดยตรง (ส่วนมากเป็นโรงสีขนาดกลางที่สีข้าวสนองความต้องการในท้องถิ่น) หรือนำไปขายที่ตลาดกลางข้าวเปลือก รายได้หรือผลประโยชน์หลักของพ่อค้าหลักประเภทนี้ คือกำไรที่ได้จากค่าขนส่ง

2. พ่อค้าข้าวเปลือกที่มาจากภายนอกหมู่บ้าน อาจเป็นพ่อค้ารับซื้อพืชผลการเกษตรที่มีกิจการตั้งอยู่ในเขตตำบลหรืออำเภอที่ใกล้เคียงในจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงกัน หรืออาจมาจากจังหวัดไกลๆ พ่อค้าข้าวเปลือกประเภทนี้มักตระเวนไปรับซื้อข้าวเปลือกในพื้นที่ที่กว้างขวางกว่าพ่อค้าประเภทแรก และจะขายข้าวเปลือกให้โรงสีหลังจากที่ส่งตัวอย่างข้าวให้โรงสีและตกลงราคาและคุณภาพกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หรืออาจนำข้าวเปลือกไปขายที่ตลาดกลางข้าวเปลือก ซึ่งพ่อค้าจะสามารถขายให้กับโรงสีได้ตามราคาที่พอใจกันทั้ง 2 ฝ่าย เนื่องจากมีโรงสีจากที่ต่างๆส่งตัวแทนมารับซื้อข้าวเปลือกเป็นจำนวนมาก พ่อค้าบางรายจะมียุ้งฉางหรือโกดังเพื่อเก็บข้าวเปลือกที่ซื้อมาก่อนที่จะนำไปขายต่อให้กับโรงสีหรือขายไปในตลาดกลางข้าวเปลือก

3. นายหน้าจัดหาซื้อข้าวเปลือกในหมู่บ้าน เนื่องจากพ่อค้าข้าวนั้นเป็นคนต่างถิ่น พ่อค้าเหล่านี้จึงมักอาศัยบุคคลในท้องถิ่นซึ่งเป็นที่รู้จักและไว้วางใจกันดีในหมู่บ้านแถบนั้นทำหน้าที่เป็นนายหน้าในการติดต่อซื้อขายข้าวเปลือกจากชาวนาที่เก็บไว้ในยุ้งฉาง ผู้เป็นนายหน้าจะออกตระเวนติดต่อชาวนาเจ้าของข้าวเปลือกตามหมู่บ้านต่างๆในบริเวณใกล้เคียงกัน จากนั้นจะทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อให้พ่อค้าข้าวเปลือกและชาวนาขณะเดินทางออกไปรวบรวมซื้อข้าวเปลือกแต่ละครั้ง เพื่อที่สามารถซื้อข้าวเปลือกได้ครบตามปริมาณ ชนิด และคุณภาพที่ต้องการภายในเวลาที่ทันกับการนำไปให้โรงสีตามนัดหมาย

2. โรงสี

โรงสีที่เป็นผู้แปรรูปสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อขายไปยังตลาดผู้บริโภคกลุ่มต่างๆ รายได้ส่วนหนึ่งของโรงสีจึงมาจากค่าบริการในการสีข้าวในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งผลพลอยได้จากการสีข้าว เช่น รำข้าว แต่เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าผู้ประกอบการโรงสีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในหลายๆด้าน

ของกระบวนการตลาดนอกเหนือไปจากบทบาทของหน้าที่การแปรรูปสินค้า เช่นการเป็นผู้ซื้อ ผู้ขาย ผู้กักเก็บสินค้า และบทบาททางด้าน การขนส่งสินค้า ซึ่งสามารถแบ่งโรงสีออกเป็น โรงสี ขนาดเล็ก โรงสีขนาดกลาง และโรงสีขนาดใหญ่ ตามขนาดกำลังการผลิตดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และสามารถพิจารณาบทบาทของโรงสีแต่ละขนาดได้ดังนี้

1. โรงสีขนาดเล็ก เป็นโรงสีที่ใช้ทุนในการสร้างไม่มากนักจึงพบว่าเจ้าของโรงสีขนาดเล็ก ตามหมู่บ้านอาจเป็นพ่อค้าเจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน หรืออาจเป็นชาวนาฐานะดีที่ทำนาของตนเอง ด้วย การซื้อขายข้าวเปลือกของเจ้าของโรงสีนั้นบางรายจะนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉางของตน เพื่อรอ จังหวะขายในช่วงที่ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้น การขายข้าวเปลือกส่วนที่เก็บกักไว้อาจขายให้กับโรงสี ขนาดใหญ่กว่า

2. โรงสีขนาดกลาง การซื้อขายข้าวเปลือกของโรงสีขนาดกลางนี้อาจซื้อตรงจากชาวนา หรืออาจซื้อจากพ่อค้าข้าวเปลือกที่เป็นผู้รวบรวมซื้อข้าวจากชาวนามาขายต่ออีกทอดหนึ่ง รายได้ ของโรงสีขนาดกลางส่วนหนึ่งมาจากส่วนต่างๆของราคาข้าวเปลือกและข้าวสาร และรายได้จากการ ขายรำข้าวและปลายข้าวให้กับอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ประเภทต่างๆ นอกจากนี้รายได้ที่สำคัญ อื่นหนึ่งของโรงสีมาจากการเก็งกำไรในการเก็บกักข้าวเปลือก โดยซื้อข้าวเปลือกมาเก็บในยุ้งฉาง หรือ โกดัง เพื่อนำมาสีเป็นข้าวสารขายในช่วงที่ราคาสูงขึ้น โดยปกติโรงสีขนาดกลางจะมีโกดังเป็น สัดส่วนสำหรับการเก็บข้าวเปลือกที่จะทยอยนำมาสีออกสู่ตลาดต่างจากโรงสีขนาดเล็ก ซึ่งส่วน ใหญ่สีข้าวเปลือกที่ชาวนาบริโภค

3. โรงสีขนาดใหญ่ โรงสีประเภทนี้มีบทบาทในการขนส่งข้าวสารไปยังพ่อค้าส่งออก ข้าวสารและผู้ส่งออก การซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีขนาดใหญ่กับพ่อค้าขายส่งและพ่อค้าส่งออก นั้น อาจเป็นการซื้อขายเป็นเงินสดคือหยงจะเก็บเงินจากผู้ซื้อมาให้โรงสีทันทีเมื่อนำข้าวไปส่งยัง โกดังของผู้ซื้อ หรือโรงสีอาจขายโดยให้เครดิตแก่ผู้ซื้อตามข้อตกลงที่ทำผ่านหยง โดยหยงจะเป็น ผู้รับผิดชอบในเรื่องการชำระเงิน โรงสีขนาดใหญ่มักจะมีโกดังหรืออาคารคลังสินค้าขนาดใหญ่ เพราะโรงสีขนาดใหญ่จะต้องเก็บกักข้าวเปลือก เพื่อให้มีข้าวเปลือกป้อนโรงสีอย่างสม่ำเสมอ และยังคงเก็บข้าวสารที่สีได้ก่อนที่จะขายสู่ตลาดต่อไป นอกจากนี้โรงสีขนาดใหญ่จะต้องมี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธนาคารพาณิชย์เพราะโรงสีประเภทนี้ต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนสูงมาก

3. พ่อค้าตัวแทนหรือนายหน้า(หยง)ในตลาดข้าวสาร

เมื่อข้าวเปลือกได้ผ่านกระบวนการแปรรูปที่โรงสีมาเป็นข้าวสาร ข้าวสารส่วนใหญ่จะผ่าน เข้ามายังกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางค้าข้าวของประเทศ กระบวนการค้าข้าวในระดับนี้จะมีนายหน้า หรือหยง เป็นคนกลางในการซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีกับผู้ส่งออกหรือพ่อค้าส่งภายในประเทศ

โดยที่ร้านหยงทำหน้าที่เป็นตัวแทนของโรงสีในการขายข้าวสารให้ผู้ส่งออกหรือพ่อค้าส่งภายในประเทศ ทำหน้าที่เป็นพนักงานขายนำไปเสนอขายให้กับร้านขายส่ง หรือบริษัทส่งออกในแต่ละวัน ร้านหยงจะส่งงอกลงไปติดต่อกับร้านค้าหรือบริษัทส่งออกหลายๆแห่ง นอกจากนี้ร้านหยงจะต้อง รับผิดชอบดูแลการส่งมอบข้าวให้ผู้ซื้อตรงกับปริมาณและคุณภาพที่ตกลงซื้อขายกัน โดยจะติดต่อกับโรงสีให้ส่งข้าวตามปริมาณและคุณภาพนั้น ไปยังผู้ซื้อภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยโรงสีจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องค่าใช้จ่ายการขนส่งจากโรงสีมายัง โกดังของผู้ส่งออกหรือพ่อค้าขายส่ง

หยงเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการชำระเงินระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย หลังจากการส่งมอบข้าวถึงโกดังของผู้ซื้อเรียบร้อยแล้ว ในบางกรณีโรงสีอาจจะไม่รู้ว่าขายข้าวให้ผู้ส่งออกหรือร้านค้าใด เพราะหยงจะเป็นผู้ติดต่อและดำเนินการแทนทั้งหมด โดยผู้ซื้อจะชำระเงินให้แก่โรงสีโดยผ่านหยง ระยะเวลาที่หยงจะจ่ายเงินให้กับโรงสีอาจอยู่ระหว่าง 7 วัน 14 วัน หรือ 30 วัน หลังจากการส่งมอบข้าวแล้ว หรืออาจแตกต่างกันไปจากนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างโรงสีกับร้านหยง

4. พ่อค้าปลีก

พ่อค้าปลีกข้าวสารคือ พ่อค้าที่ซื้อข้าวสารจากพ่อค้าส่งเพื่อนำมาขายให้แก่ผู้บริโภค พ่อค้าปลีกในปัจจุบัน อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะร้านค้าคือ

1. ร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิม มักจะเป็นร้านขายของชำตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯและจังหวัดอื่นๆทั่วประเทศ และมักจะเป็นร้านที่ขายสินค้าเบ็ดเตล็ดทั้งอุปโภคบริโภคด้วยกัน โดยส่วนใหญ่ดำเนินกิจการค้าแบบครอบครัวเป็นหลัก ร้านค้าปลีกประเภทนี้อาจแบ่งย่อยลงไปอีกตามปริมาณการขายข้าวสารเฉลี่ยในแต่ละเดือน คือร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ที่ขายข้าวสารประมาณ 50 - 60 กระสอบต่อเดือน มักจะตั้งอยู่ในย่านการค้าหรือตลาดใหญ่ๆ มีลักษณะคล้ายร้านค้าส่งขนาดเล็ก คืออาจจะขายข้าวสารประมาณ 10 - 20 กระสอบต่อเดือน มักตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนที่หนาแน่น ส่วนใหญ่จะขายข้าวเป็นถังหรือกระสอบและอาจมีข้าวแบบบรรจุถุงมีตราหือร่วมด้วย และร้านค้าปลีกขนาดเล็กที่มีปริมาณการขายไม่มากนักหรือประมาณ 1 - 5 กระสอบต่อเดือน ส่วนใหญ่จะเป็นร้านที่ตั้งอยู่ในทำเลการคมนาคมไม่สะดวกนัก การขายข้าวสารมักจะขายข้าวถุงด้วย ปัจจุบันร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมยังเป็นแบบที่สำคัญที่สุดในการกระจายข้าวสารไปสู่ผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด

2. ร้านค้าปลีกสมัยใหม่ประเภท “ซูเปอร์มาร์เก็ต” ซึ่งขายสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนหลายๆชนิด โดยกำหนดราคาสินค้าเอาไว้แน่นอน ในปัจจุบันร้านค้าประเภทนี้เข้ามามีบทบาทแทนร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดใหญ่ๆอย่างกรุงเทพฯ เพราะลูกค้า

สามารถซื้อสินค้าหลายๆชนิดในครั้งเดียว ร้านค้าประเภทนี้มักจะขายแต่ข้าวบรรจุถุงมีตรายี่ห้อ ราคาที่ขายอาจจะเท่ากับราคาที่ระบุไว้ที่ถุงหรือต่ำกว่าเล็กน้อย ข้าวถุงที่ขายในซูเปอร์มาร์เก็ต มักมาจากผู้ผลิตข้าวถุงรายใหญ่ๆ ซึ่งจะส่งตัวแทนหรือพนักงานขายมาเสนอขายกับผู้จัดการหรือ ฝ่ายจัดซื้อของร้าน

ปัจจุบันการค้าข้าวในตลาด นอกเหนือจากผู้ที่ทำหน้าที่การตลาดดังกล่าวแล้ว ยังมีหน่วยงานของรัฐบาลบางแห่งเข้าไปทำหน้าที่ดังกล่าวตามนโยบายของรัฐบาลด้วย เช่น การรับ จำนำข้าวเปลือกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) การแทรกแซงข้าวเปลือกและ ข้าวสารเพื่อแก้ปัญหาข้าวตกต่ำขององค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อตก.) และองค์การคลังสินค้า (อสค.) และการแทรกแซงตลาดโดยซื้อข้าวสารเก็บเข้าสต็อกเพื่อรอการส่งออกของกระทรวง พาณิชย์ โดยกรมการค้าต่างประเทศ เป็นต้น

2.5 วิธีการตลาดข้าว

พื้นที่ปลูกข้าวในประเทศไทยกระจายอยู่ตามไร่นาในชนบทภาคต่างๆ ในขณะที่ความต้องการบริโภคข้าวนั้นมาจากทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศทำให้มีกระบวนการนำข้าว จากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภค ซึ่งหลังจากที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะเก็บข้าวส่วนหนึ่งไว้บริโภค และเป็นเมล็ดพันธุ์ และอีกส่วนหนึ่งจะจำหน่ายออกสู่ตลาดผ่านทางพ่อค้าข้าวเปลือกหรือ โรงสี ขนาดเล็กในท้องถิ่น พ่อค้าข้าวเปลือกหรือโรงสีข้าวในท้องถิ่นจะจำหน่ายข้าวเปลือกให้พ่อค้า ขายเป็นส่งหรือโรงสีระดับจังหวัด

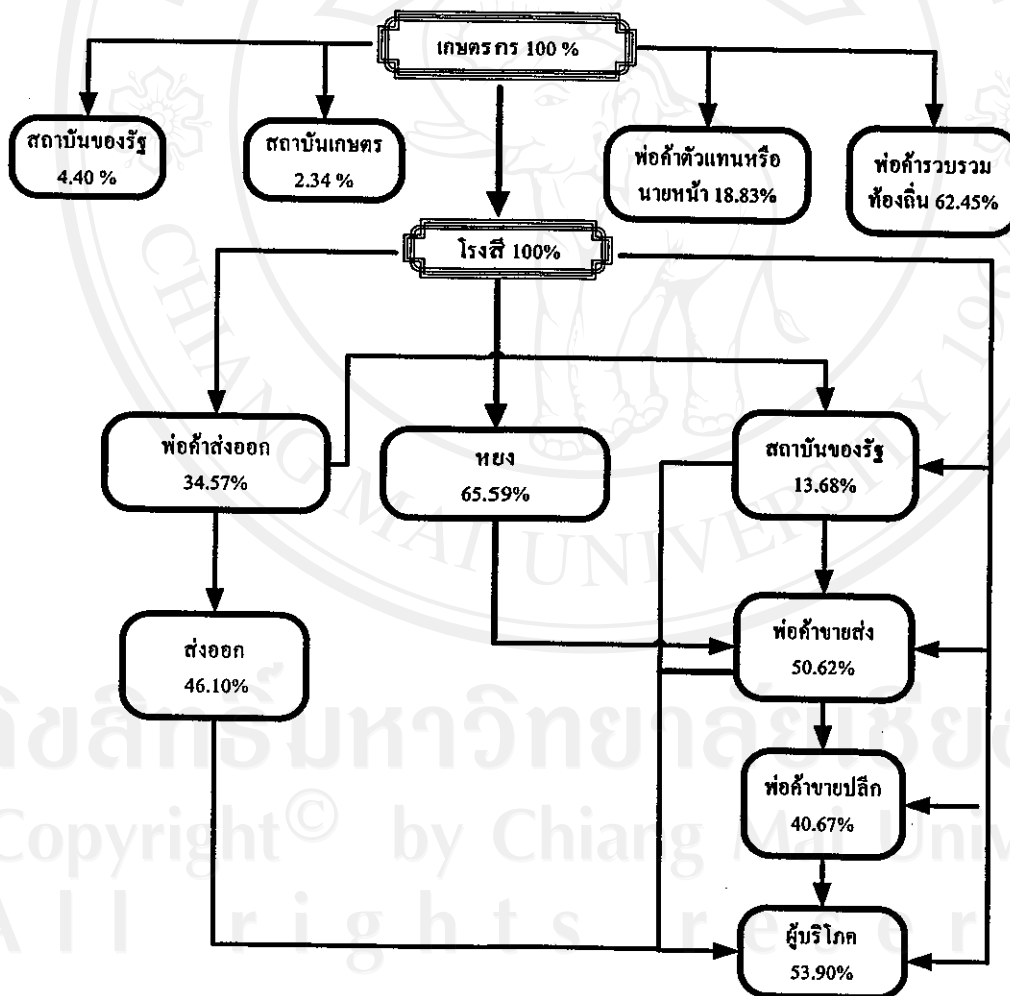
เมื่อโรงสีข้าวรับซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าข้าวเปลือกและสีเป็นข้าวสารแล้ว จะนำข้าวสารที่ สีได้ส่งต่อไปยังพ่อค้าคนกลางข้าวสารในท้องถิ่น นายหน้าคนกลางที่กรุงเทพฯ (หยง) โรงงาน ผลิตภัณฑ์ข้าว และพ่อค้าขายส่งกรุงเทพฯ จากพ่อค้าคนกลางเหล่านี้ข้าวสารจะถูกส่งต่อจนถึง ผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศในที่สุด (ภาพ)

สำหรับตลาดข้าวสารที่กรุงเทพฯมีแหล่งค้าสำคัญอยู่ที่ถนนทรงวาดและอนุวงศ์ ซึ่งเป็นแหล่งรวม ของนายหน้าคนกลาง (หยง) และผู้ส่งออก การซื้อขายนั้นมักกระทำผ่านหยง โดยหยงจะเป็นผู้ตกลง ซื้อขายข้าวกับผู้ส่งออกหรือผู้ค้าส่งแทนโรงสี และคิดค่าบริการกับโรงสีในการที่ไม่ต้องนำข้าวมา เสนอขายเอง นอกจากนี้หยงยังช่วยโรงสีในเรื่องการตรวจรับสินค้า และจ่ายเงินล่วงหน้าให้โรงสี ด้วย หยงนับเป็นตัวกลางสำคัญในการถ่ายทอดราคาข้าวจากกรุงเทพฯไปต่างจังหวัด โดยเป็นผู้แจ้ง ราคาที่ผู้ส่งออกเสนอซื้อ และราคาที่โรงสีเสนอขายให้ทราบทั้ง 2 ฝ่าย (สุนันทา, 2539)

บริษัทหรือพ่อค้าข้าวส่งออกเป็นผู้รวบรวมข้าวสารเพื่อทำการส่งออกไปต่างประเทศ การบริหารกิจการของบริษัทผู้ส่งออก โดยส่วนใหญ่เป็นการบริหารโดยระบบครอบครัวที่เจ้าของกิจการจะเป็นผู้บริหารงานเอง

การส่งออกข้าวของผู้ส่งออกเอกชนอาจจะส่งออกโดยขายให้แก่ผู้ซื้อเอกชนในต่างประเทศ หรือขายให้กับรัฐบาลต่างประเทศ หรือจัดหาข้าวให้แก่รัฐบาลไทยเพื่อส่งมอบให้แก่รัฐบาลประเทศผู้ซื้อก็ได้ (ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2542)

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร , 2544

ภาพ 2.2 วิธีการตลาดข้าวในประเทศไทย

2.6 การกำหนดราคาข้าว

2.6.1 การกำหนดราคาระดับข้าวเปลือก

เนื่องจากตลาดกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของการค้าที่เป็นจุดประสานความต้องการบริโภค ทั้งจากภายในและต่างประเทศเข้ากับปริมาณผลผลิตที่มีอยู่ โดยมีผู้ส่งออกทำหน้าที่ประสานความต้องการบริโภคจากต่างประเทศกับสภาพตลาดภายในประเทศ ขึ้นอยู่กับชวานาและโรงสี ราคาข้าวที่กรุงเทพฯ จะส่งผลกระทบต่อราคาข้าวในพื้นที่ต่างๆ โดยผู้ส่งออกและพ่อค้าส่งภายในประเทศเจรจาราคาข้าวที่จะซื้อจากร้านหยงซึ่งเป็นตัวแทนของโรงสี ในการติดต่อแจ้งราคาที่มีการซื้อขายจากร้านหยงไปยังโรงสีในแต่ละวันนั้น โรงสีขนาดใหญ่แต่ละรายมักจะติดต่อขายข้าวให้แก่ผู้ส่งออกหรือพ่อค้าขายส่งในกรุงเทพฯ โดยผ่านร้านหยงหลายร้าน ดังนั้นโรงสีแต่ละโรงจะได้รับใบหังแข่งหรือข่าวสารทางโทรศัพท์จากร้านหยงหลายร้าน ซึ่งสามารถตรวจสอบความเคลื่อนไหวของราคาที่ได้รับแจ้งว่าตรงกันหรือไม่ เมื่อโรงสีรับรู้ราคาของข้าวชนิดคุณภาพต่างๆ ที่ผู้ส่งออกต้องการซื้อ ขณะนั้นก็จะนำราคาดังกล่าวมาคิดคำนวณเป็นราคาที่จะรับซื้อข้าวเปลือกจากชวานาหรือพ่อค้าที่รวบรวมข้าวเปลือก โดยพิจารณาว่าข้าวเปลือก 1 เกวียนที่ซื้อมานั้น อัตราการสีจะแตกต่างกันไป สำหรับข้าวที่มีความชื้นต่างกันหรือข้าวพันธุ์ต่างกัน หรือข้าวที่ปลูกในพื้นที่ต่างกัน ตลอดจนขนาดของโรงสีที่มีคุณภาพการสีแตกต่างกันด้วย โรงสีจะนำอัตราการสีดังกล่าวมาประมาณออกเป็นรายรับที่จะได้จากการขายข้าวชนิดต่างๆ หักด้วยค่าใช้จ่ายที่โรงสีต้องเป็นผู้จ่าย เช่น ต้นทุนในการสีข้าว ค่าขนถ่าย ค่าขนส่งบรรทุก ค่านายหน้า (ให้ร้านหยง) และค่ากระสอบบรรจุข้าว (โดยทั่วไปราคาข้าวที่ใช้กันอยู่เป็นราคาไม่รวมค่ากระสอบ) ก็จะได้ราคาขั้นต้นที่โรงสีจะเป็นเกณฑ์ในการรับซื้อข้าวเปลือก ซึ่งแสดงเป็นสมการดังนี้

$$P_p = (P_w \times Q) + TR + T_1 - C - T_2 - \pi$$

P_p = ราคาข้าวเปลือกที่หน้าลานของเกษตรกร

P_w = ราคาข้าวสารขายส่งที่ตลาดกรุงเทพฯ

Q = ปริมาณข้าวสารและผลพลอยได้ชนิดต่างๆ ที่ได้จากการสีข้าวเปลือก 1 ตัน

TR = รายรับสุทธิจากการขายรำ

T_1 = ค่าขนส่งจากโรงสีถึงกรุงเทพฯ

C = ต้นทุนกำไรของโรงสี

T_2 = ค่าขนส่งจากหน้าลานของเกษตรกรถึงโรงสี

π = กำไรของพ่อค้าข้าวเปลือก

2.6.2 การกำหนดราคาขายส่ง

การกำหนดราคาข้าวขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ เริ่มจากขั้นตอนการซื้อขายกันระหว่างโรงสีผู้ส่งออก และผู้ค้าข้าวสารในตลาดกรุงเทพฯ ผ่านทางนายหน้า (หยง) โดยหยงจะส่งพนักงาน (เกงกั) นำตัวอย่างข้าวจากโรงสีที่ตนเป็นตัวแทนอยู่ไปเสนอขายให้ผู้ส่งออกในทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และรับราคาเสนอซื้อจากผู้ส่งออกหลายรายในแต่ละวันแจ้งกลับไปยังหยง หยงจะทราบว่าผู้ส่งออกใดมีความต้องการข้าวมากน้อยเพียงใด โดยดูจากราคาที่ผู้ส่งออกเสนอซื้อ สำหรับผู้ส่งออกต้องทราบภาวะตลาดว่าแหล่งไหนมีผลผลิตมากน้อยเพียงใด ภาวะตลาดโลกเป็นอย่างไร ตลอดจนผู้ส่งออกที่เป็นคู่แข่งมีสัญญาข้าวชนิดใด ส่งมอบเมื่อใด และถ้าตลาดต่างประเทศมีความต้องการน้อย และผลผลิตข้าวในประเทศมีมาก ผู้ส่งออกก็จะเสนอซื้อในราคาที่ต่ำกว่าราคาข้าวที่ผู้ส่งออกเสนอซื้อจากโรงสี จะเท่ากับราคาส่งออกที่ผู้ส่งออกไปประมูลขายได้มา หรือราคาที่นายหน้าจากต่างประเทศเสนอซื้อเข้ามาหักด้วยค่าใช้จ่ายในการส่งออกและกำไรที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถตกลงกันได้ ราคานั้นจะเป็นราคาที่โรงสีขายได้

2.6.3 การกำหนดราคาข้าวส่งออก

กระบวนการกำหนดราคาข้าวส่งออก เริ่มจากผู้ส่งออกข้าวในกรุงเทพฯ ได้รับการติดต่อจากนายหน้า จากต่างประเทศขอซื้อข้าวประเภทต่างๆ ในปริมาณและราคาที่เสนอมา ขณะเดียวกันผู้ส่งออกข้าวของไทยอาจรอข้อมูลการประมูลซื้อขายข้าวในต่างประเทศ หรือส่งตัวแทนออกออกไปร่วมประมูลข้าวในต่างประเทศโดยตรง โดยที่ราคาและปริมาณข้าวที่ประมูลซื้อขายกันนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงอุปสงค์และอุปทานข้าวในชนิดและมาตรฐานข้าวชนิดนั้นๆ ในตลาดโลกในช่วงเวลานั้นอย่างแท้จริง เพราะในการประมูลซื้อขายข้าวผู้ร่วมประมูลหรือนายหน้าจากต่างประเทศจะกำหนดราคาข้าว โดยอาศัยพิจารณาราคาข้าวของสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และไทย ในส่วนของข้าวคุณภาพดี สำหรับข้าวคุณภาพต่ำและปานกลาง จะกำหนดราคาข้าวโดยพิจารณาจากไทย พม่า และปากีสถาน สำหรับข้าวหนึ่งและข้าวกล้องจะพิจารณาจากสหรัฐอเมริกาและไทย ดังนั้นราคาเสนอขายที่ผู้ส่งออกประมูลได้ หรือราคาที่นายหน้าเสนอซื้อจากไทยหลังจากเป็นผู้ประมูลได้จึงถือเป็นราคาข้าวในตลาดโลกสำหรับข้าวประเภทนั้น

ราคาข้าวส่งออกของไทยในแต่ละช่วงเวลาจะเป็นเท่าใด ขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานข้าวในตลาดโลกเป็นสำคัญ ถ้าตลาดโลกมีความต้องการข้าวมากและผลผลิตมีน้อย ผู้นำเข้าข้าวไทยหรือนายหน้าก็ต้องยอมรับราคาข้าวที่ผู้ส่งออกเสนอขาย แต่ถ้าปริมาณข้าวโลกมีมาก ผู้ส่งออกข้าวไทยต้องรับราคาที่ผู้นำเข้าหรือนายหน้าเสนอซื้อ

2.7 นโยบายการสนับสนุนทางด้านตลาดของรัฐบาล

นโยบายการสนับสนุนทางด้านตลาดของรัฐบาลดำเนินการตั้งแต่ปี 2540 - 2545 โดยผ่านหลายหน่วยงาน โดย 3 หน่วยงานหลักประกอบด้วย กรมการค้าต่างประเทศ องค์การคลังสินค้า และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร รวมทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่รัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนนโยบายด้านการตลาดข้าว ซึ่งมีมาตรการดังนี้

1. นโยบายสนับสนุนด้านการตลาดข้าว

1. เร่งรัดการส่งออกข้าวเพิ่ม 500,000 ตัน โดยกรมการค้าต่างประเทศ
2. แทรกแซงตลาดข้าวปริมาณ 500,000 ตัน โดยองค์การคลังสินค้า และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร
3. ทำการประชาสัมพันธ์ตราสินค้าไทยโดยกรมการค้าต่างประเทศ

2. นโยบายสนับสนุนตลาดข้าวเปลือก

1. การรับจำนำข้าวเปลือก 2.5 ล้านตัน โดยองค์การคลังสินค้า และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
2. สนับสนุนสินเชื่อสำหรับสหกรณ์เพื่อการผลิตและการตลาดข้าวจำนวน 1,500 ล้านบาท
3. รวบรวมข้าวเปลือกจากกลุ่มเกษตรกร โดยใช้งบประมาณ 100 ล้านบาท
4. แทรกแซงตลาดข้าวโดยกระทรวงมหาดไทย กองทัพอากาศ และกองทัพบก ด้วยงบประมาณ 300 ล้านบาท 2.5 ล้านบาท และ 10 ล้านบาทตามลำดับ

3. นโยบายสินเชื่อ สนับสนุนสินเชื่อให้แก่ผู้ค้าข้าวและผู้ส่งออกโดยผ่านทางธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า

4. นโยบายด้านอื่นๆ การรับจำนำข้าวโดยตรงจากเกษตรกร โดยองค์การคลังสินค้า และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวน 500,000 ตัน

กล่าวโดยสรุป รัฐบาลมีสนับสนุนข้าวจำนวน 1,000,000 ตัน คิดเป็นร้อยละ 7 ของปริมาณข้าวที่ทำการผลิต หรือคิดเป็นร้อยละ 15 ของข้าวที่ทำการส่งออก สำหรับข้าวเปลือกได้รับการอุดหนุนเป็นจำนวน 1.94 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 7.43 ของจำนวนข้าวเปลือกที่ทำการผลิตในปี 2543 (อารี , 2545)